

Мариана ШОПОВА-ХРИСТОВА

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България

**РИМНИЯТ ПРЕНОС В СТИХОТВОРНИЯ ПРЕВОД ОТ РУСКИ НА
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК – УПОТРЕБИ И ЗЛОУПОТРЕБИ**

Mariana SHOPOVA-HRISTOVA

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

**RHYME TRANSFER IN TRANSLATING RUSSIAN POETRY INTO
BULGARIAN – SOME USES AND MISUSES**

The present article addresses some features of the so-called rhyme transfer, which is a phenomenon specific to the translation of rhymed poetry from genetically related languages. By comparing Russian rhymed poems with their verse translations into Bulgarian, different means of transferring the rhymes from the source text to the target text are discussed. Special attention is paid to some undesirable compromises with semantic exactness or grammatical/stylistic correctness made by the Bulgarian translators for the sake of rhyme transfer.

Ключови думи: стихотворен превод, рими, римен пренос, руска поезия

Keywords: poetry translation, rhymes, rhyme transfer, Russian poetry

Римният пренос е явление, специфично за превода на римувана поезия от родствени езици. За него може да се говори в случаите, когато в текста на превода в римна позиция са изнесени две или повече съзвучни думи, отговарящи по значение на римната двойка (респективно тройна, четворна и пр. рима) от оригинала. Обикновено става дума за дословно (или с минимални морфологични и/или фонетични промени) възпроизвеждане на римната двойка от оригинала в текста на приемащия език, т.е. за повече или по-малко „наготово“ използване на римуваните думи от първоизточника. Срв. следните стихове, в които римната двойка от оригинала *емигрант – талант* е запазена и в превода:

Я выселен с Арбата, арбатский эмигрант.

В Безбожном переулке хиреет мой талант.

(Б. Окуджава, *Я выселен с Арбата...*)

Изселен от Арбат съм, арбатски емигрант.

На улица „Безбожна“ останах без талант.

(*Изселен от Арбат съм...*, прев. И. Николов)

Римният пренос в контекста на близкородствените езици (руски, украински, белоруски) за пръв път обстойно се изследва от белоруския теоретик на превода Вячеслав Рагойша, който го разглежда като частен случай на лексическия пренос (вж. Рагойша 1980: 49-90). Във връзка с превода от руски на български отделни наблюдения върху интересуващото ни явление правят Л. Любенов (Любенов 1984) и П. Велчев (който обаче използва не особено удачното название „калкиране на рими“ – Велчев 1988: 276). На въпроса за количествените измерения на римния пренос предлагаме някои отговори в предишна своя разработка – по наши изчисления в преводите от руски на български „пренесените“ римни двойки достигат средно до 14,2 %¹. За сравнение данните на В. Рагойша сочат, че в преводите от украински на белоруски се запазват от 35 до 50 % от римите на оригинала, а в преводите от белоруски на руски и от руски на белоруски – от 15 до 35 % (Рагойша 1980: 53-54).

Преимствата на римния пренос за превода са очевидни. Той успешно противостои на т. нар. „деформиращото влияние на римата върху точността на превода“ (Гаспаров 1988: 32), изразяващо се в това, че най-много промени преводният текст търпи в края на всеки стих, където най-често преводачът е принуден да римува съвършено нови, не съдържащи се в оригинала семантични единици.² Римният пренос придава на преводните текстове по-голяма адекватност и в семантично, и в звуково отношение, позволява да се подчертаят и свържат чрез рими същите семантични единици, които са акцентирани и в оригинала, и по този начин да се запази значимостта на семантичната функция на римата. Не на последно място – римният пренос съществено улеснява работата на преводача „в един от най-трудните участъци от текста, за да може той да съсредоточи своите усилия за постигане на други, по-важни изисквания“ (Велчев 1988: 275).

Нека да сравним две преводни версии – съответно с и без римен пренос – на една строфа от стихотворение на М. Цветаева:

*Я утверждаю, что во мне покой
Причастницей перед причастьем.
Что не моя вина, что я с рукой
По площадям стою – за счастьем.*
(М. Цветаева, *Пригвождена*)

¹ Изчисленията са на базата на подборка от 1300 римни двойки, взети от стихотворни текстове на шестима руски поети от 19 и 20 в. – Е. Баратински, А. Пушкин, Ф. Тютчев, А. Ахматова, М. Цветаева и Й. Бродски – и съответните български преводи, направени от съвременни преводачи (вж. по-подробно Шопова 2011).

² В този смисъл е и забележката на Иржи Леви, че в преводната поезия специфична и даже неизбежна черта на римата е нейната относително по-слаба връзка със смисловата (идейната) композиция на стихотворението (вж. Леви 1974: 242).

Суфиксалната рима *причастъем – счастъем* без особени затруднения може да се пренесе на български, стига преводачът да е склонен да направи компромис с неизбежната в този случай промяна на вида на клаузулата (на руски *причастъе* и *счастъе* са думи парокситони и образуват женска рима, докато българските им съответствия *причастие* и *щастие* – заради допълнителната неударена сричка в суфикса – са пропарокситони и образуват дактилна рима). Разбира се, замяната на женската с дактилна клаузула само в една строфа или безразборното смесване на двата типа клаузули в едно и също стихотворение нарушава римното и ритмичното очакване. И все пак в преводаческата практика от руски език подобна замяна при този тип суфиксални рими, за да се реализира римен пренос, е вече общоприета, допустима волност.

В единия превод – този на Ася Григорова – римната двойка е запазена и това е направило възможно и относителното запазване на целите стихотворни редове в тяхното лексико-синтактично единство:

*Твърдя, че в мен спокойствие цари
като пред първото **причастие**
и че не съм виновна, че дори
по ъглите стоя – да прося **щастие**.*

(Прикована, прев. А. Григорова)

Другият преводач, Иван Николов, не желаейки да наруши римното и ритмично очакване, като въведе дактилна вместо женска клаузула, се е отказал изобщо от римен пренос и строфата е придобила следния вид:

*<твърдя> Че в мен царят покой и тишина
и аз усещам сладкия им **досег**,
че не по моя собствена вина
измолвам всяка радост – като **просяк**.*

(Пригвоздена, прев. И. Николов)

Римната двойка, свързваща четните стихове, е *досег – просяк*; сама по себе си тя е удачна във всяко отношение – женска според вида клаузула, точна, даже богата като звучене, свежа, небанална. И все пак, докато единият от компонентите ѝ (*просяк*) се предполага от оригинала (*с рукой стою*), другият (*досег*) представлява нова, несъдържаща се в оригинала семантична единица и като следствие от въвеждането ѝ е променен целият втори стих. В този смисъл, от гледна точка на семантиката и образността, се говори за споменатото вече „деформиращото влияние на римата върху точността на превода“. И е повече от очевидно, че действието на умело осъществения римен пренос е в точно обратната посока – към ограничаване на неизбежните в превода на поезия образно-смислови загуби.

Важно е да се отбележи, че при римния пренос освен обективната лингвистична реалност (наличието на сходно звучащи лексикални съответствия в приемащия език) огромна роля играят и личният подход на преводача, неговите индивидуални предпочитания и умения. В цялостното отношение на преводача

към римните двойки на оригинала, потенциално готови за пренос – запазва ли ги в превода си и по какъв именно начин или пък не се възползва от тях и по какви причини – много отчетливо проличава личната му творческа концепция, представите му за точност, за допустими волности и т. н., тоест собственият му преводачески стил.

Като правило, опитните преводачи се съобразяват с вида на стиховите клаузули в строфичната поезия и затова в ситуациите, когато иначе подходящата за пренасяне римна двойка на български е неудовлетворителна в клаузулно отношение, те предпочитат изобщо да се откажат от преноса и от преимуществата, които той предлага. Срв.:

*Нет ни полета, ни **размаху** –
Висят поломанные крылья,
И вся она, прижавшись к **праху**,
Дрожит от боли и бессилья...*

(Ф. Тютчев, *О, этот юг, о, эта Ницца!..*)

В оригиналната строфа римата *размаху – праху* е женска, а съответните български думи *размах – прах* изграждат мъжка рима и не са възможни морфологични изменения, които да я преобразуват в женска. Нещо повече – римите в цялото стихотворение са женски, т.е. не е налице традиционната за строфичната поезия алтернатива женски – мъжки стихови клаузули, което прави невъзможно евентуално разместване на стиховите редове, при което, да речем, римите *размах – прах* да свързват не нечетните (както е в оригинала), а четните стихове, изискващи мъжки клаузули. Затова и Григор Ленков в своя превод не запазва това на пръв поглед лесно осъществимо съзвучие и въвежда нови римуващи се думи:

*Ни мах, ни полет – виснат вяло,
пречупени надве, **крилата**...
И към праха притиснал тяло,
той от безсилие се **мята**.*

(*О, този Юг! О, тази Ницца!..*, прев. Г. Ленков)

Компромисите с римната схема на оригинала (напр. промяната на редуването на римите, произволната замяна на мъжки римоформи с женски и обратно) в името на запазването на „готовата” римна двойка на всяка цена в повечето случаи са сигурен белег за непрофесионален, любителски превод. Ето как в превода на първата строфа от сонет на В. Набоков мъжката рима от оригинала става женска:

*Дай руки, в путь! Найдем среди **планет**
пленительных такую, где не нужен
житейский труд. От хлеба до жемчужин
все купит звон особенных **монет**.*

(В. Набоков, *Страна стихов*)

*Подай ръка, на път! Сред другите **планети**
ще срещнем най-подир пленителна – такава
без труд да има всичко там. От бисера до хляба
откупено, повярвайте, с особени **монети**.*

(Страна на стиховете, прев. В. Стоянов)

Ще добавим, че множество други особености на въпросния превод също подкрепят усещането за непрофесионалния подход на преводача – изоставено е специфичното за сонетната форма строго римуване, размерът произволно е увеличен с 1-2 стъпки и т. н.

Посочените съображения, засягащи вида на римите, се отнасят обаче само до релацията мъжка – женска или мъжка – дактилна клаузула. Когато се касае за замяната на женска с дактилна или дактилна с женска клаузула, забраните не са толкова строги и подходът е по-различен.

Така в случаите, когато в оригинала са употребени граматично еднородни рими със суфиксите -а(я)нье, -енье и – по-рядко – -астье (от типа на *сиянье – очарованье, мгновение – виденье, счастье – причастье*), изборът на преводачите обикновено е в полза на римния пренос. Но тъй като съответният суфикс на българските думи (-а(я)ние, -ение, -астие) предполага една допълнителна сричка след ударението, женската клаузула на оригинала автоматично се превръща в дактилна в превода.

Обратната тенденция – в името на римния пренос да се заменя дактилната рима на оригинала с женска – е също често срещана, особено в случаите на римни двойки, включващи прилагателни имена или причастия в женски и среден род или в множествено число (*победная – бледная, кипящие – блестящие*). В руски език такива думи обикновено са пропарокситони (с ударение на предпоследната сричка) и предполагат дактилни клаузули. Избирайки да употребят в римна позиция точните им български съответствия, които са с ударение на предпоследната сричка, преводачите неизбежно въвеждат женска клаузула.

Не са редки случаите, когато, за да може да се пренесе римната двойка от оригинала и да се използват в максимална степен преимуществата на преноса, се изискват по-големи или по-малки трансформации от лексикален, морфосинтактичен, стилистичен и метрико-ритмичен характер. Точно в такива случаи на преден план излиза субективният фактор – умението на преводача не само да се спре на подходяща римна двойка, но и така да преустрои цялото поетическо изказване, че тя да се впише в него уместно и естествено. Въз основа на наблюдения над практиката на българските преводачи на руска римувана поезия ще се опитаме да опишем и систематизираме нежелателните компромиси, които се допускат със семантиката или с изказа на български език в името на римния пренос.

Нарушенията на смисловата точност в ситуацията на римен пренос, както може да се очаква, са свързани с междуезиковата омонимия или паронимия.

Подведен от лекотата, с която се постига римата, едва ли не хипнотизиран от оформящото се почти от само себе си съзвучие, преводачът може да не се замисли за евентуално разминаване в значенията на външно приличащите си думи. Или за това, че те могат да са част от някакъв идиом. Ето пример от практиката на И. Николов:

*Беше време, когато несвестен
по хлапашки мечтаех си – в дим,
как ще стана богат и известен
и на всички ще бъда любим.*

(С. Есенин, *Ти не гледай така равнодушна...*)

Какво може да означава *мечтаех си в дим*? Мечтаех, обгърнат в дим, докато пуша, например? Или е някакъв особен, сложен, херметичен Есенинов образ? Не, *в дым* е разговорно фразеологично съчетание със значение 'много силно, до крайна степен, окончателно', в този контекст би могло да се преведе „в захлас“.

Нека да се спрем на още един пример за нарушение на смисловата точност, интересен най-вече с разминаването между намерението на преводача и получения резултат. В оригинала четем:

*И вот последний человек на свете,
кто будет помнить наши времена,
в те дни на оглушительном банкете,
шалей от волнения и вина...*

(В. Набоков, *Годовщина*)

Поради желанието си да пренесе подчертаната римна двойка, преводачът използва формата за множествено число от *вино* – *вина*, една замяна, която иначе в редица ситуации би могла да бъде уместна, но в предложението тук контекст не е възможно да се интерпретира по друг начин освен като 'виновност':

*Дори последният човек в света,
решил да помни нашите времена,
във тези дни на шумни пиршества,
потрепващ от надежди и вина...*

(*Годишнина*, прев. В. Стоянов)

Все пак следва да се признае, че случаите от този тип са относително малобройни.

Към нежелателните компромиси с изказа на български език, мотивирани от стремежа към римен пренос, трябва да се отнесат прекалено честите употреби в римни позиции на русизми, архаизми или архаични форми на родителен / винителен падеж (по руски образец) при собствените имена от мъжки род. Такива употреби биха могли да се допуснат в редки случаи, като изключения, единствено при превод на стихове с по-силно изразен фолклорно-песенен или архаизиран характер. Така например, не е толкова дразнеща употребата на

римната двойка *отечески – по человечески*, на която се спира Хр. Радевски в превода на *Песня Еремушке* от Н. Некрасов. Повече възражения обаче предизвикват многократно срещащите се русизми в римите на преводача на А. Ахматова И. Николов – той пренася безкритично в преводите си *осторожно – тревожно, довольно* (в значение на ‘достатъчно’) – *болно, бол* (‘болка’) – *сол*:

*Без них меня томит и душит
Обиды и разлуки **боль**.
Проникла в кровь – трезвит и сушит
Их **всесжигающая соль**.*

(А. Ахматова, *Вторая годовщина*)

*Без тях обиди и раздяла
ме задушават с остра **бол**.
И в мойта кръв се е преляла
неутолимата им **сол**.*

(*Втора годишнина*, прев. И. Николов)

Запазването – по руски образец – на падежните окончания за винителен и родителен падеж при собствените имена отново е провокирано изключително от стремежа за осъществяване на римен пренос на всяка цена. Въпреки справедливите упреци на някои наши преводачи и критици на превода (Велчев 1988: 287), че това представлява ненужна архаизация на българската стихова реч, в практиката продължават често да се срещат такива употреби. Ето пример от превод на Н. Бояджиев, в който и двата компонента на римната двойка са собствени имена от мъжки род в падежна форма:

*Где погребла любовница **Фаона**
Отверженной любви несчастный жар,
Там погребет питомец **Аполлона**
Свои мечты, свой бесполезный дар!*

(Е. Баратынский, *Последний поэт*)

*Там скрила, влюбена тя във **Фаона**,
неподелената любовна жар,
там питомецът нов на **Аполона**
ще погребе ненужния си дар.*

(*Последният поет*, прев. Н. Бояджиев)

Много възражения повдига и безкритичното, несъобразено с нормите на българския език, пренасяне на рими, изградени чрез включване на окازیонални думи. За руският поет футурист Игор Северянин е характерен претенциозният окازیонализъм *поэза*, който той използва за назоваване на стиховете си (връзката с *поэзия* е повече от очевидна). В стихотворението *Эгополонез* той употребява *поэза* в мн. ч. родителен падеж – *поэз* и я римува с *полонез* (ед. ч., м. р.):

*Живи, Живое! Под солнца бубны
Смелее, люди, в свой **полонез**!
Как плодоносны, как златотрубны
Снопы ржаные моих **поэз**!*

На български език тези думи могат да се римуват, ако и двете са или само в ед. ч. (*полонеза – поеза*), или само в мн. ч. (*полонези – поези*). Такива трансформации не е невъзможно да се направят, но и двете споменати комбинации изграждат женска рима и евентуалната им употреба трябва да е съпроводена с разместване на стиховете, така че въпросните римуващи се думи да свързват нечетните стихове. Преводачът Иван Теофилов запазва оригиналната римна двойка без да прави никакви подобни трансформации и така се стига до некоректната форма *полонез* (вместо *полонеза*) и до странното съчетание *мойте поез*, което е твърде ексцентрично дори за поет футурист:

*Живей, всеживо! Народ, под дайретото
на слънцето влез в своя смел **полонез!**
Как златотръбни и щедри в полето
са грубите снопи на **мойте поез!***
(Егополонез, прев. И. Теофилов)

Акцентното деформиране на единия римен компонент е също нежелателен компромис, който И. Теофилов често допуска в преводите си в името на римния пренос:

*Та стиховете ми **брилянтнови**
са животворен кислород.
„О, гениални! О, **талантливи!**”-
възгръмнал, целият народ
ще вдигне тост с ликьори **нарочи**
за моя възсиял възход.*

(И. Северянин, *Самохимн*; прев. И. Теофилов)

Оригиналът включва тройната дактилна рима *брильянтовый – талантливый – гранатовый*. Тройната рима изобщо си е изпитание за преводачите; в ситуацията на римен пренос това е може би още по-ясно забележимо. Пренасянето на тези рими в превода е станало на твърде висока цена – при втората римоформа е променено ударението, а при третата е силно разколебана точността (до степен, при която дори е трудно да се говори за рима).

В друг превод на същия преводач срещаме *възлѣ – зли* (р. *узлы – злы*).

Механичният римен пренос е отговорен и за някои нарушения при детерминацията на съществителните. Преводачите от руски понякога оставят без членна форма съществително име, което в дадения контекст трябва да бъде членувано. Не друго, а точно стремежът да се възползват от римите на оригинала е в основата на подобно пренебрежение към нормите на приемащия език, с каквото например се срещаме в следните преводи на текстове съответно от В. Висоцки и Б. Ахмадулина:

*Мне нельзя на волю – не имею права, –
Можно лишь от двери **до стены...***

(В. Высоцкий, *За меня невеста отрыдает честно...*)

*Аз да съм свободен – вече нямам право –
само от вратата – до стена.*

(Моята невеста ще поплаче честно..., прев. С. Ковачев)

*Тут, впрочем, надо начинать с **рожденья**,
А мне сегодня лень и недосуг.*

(Б. Ахмадулина, *Так, значит, как вы делаете, други?..*)

*Тук трябва да започна **от рождение**,
а нямам време днес и ме мързи.*

(Гъй, значи, работите вие, братя?.., прев. Д. Василев)

Но срещат се и случаи, макар и по-рядко, когато се прибегва до членувана форма, без това да се налага от контекста. По-рядко, защото по принцип стихотворният превод се характеризира с тенденцията да се редуцира, а не да се увеличава броят на сричките. Такова излишно членуване на прилагателните в краестишна позиция се използва понякога за запазването на дактилната рима на оригинала. Ето пример за пренасяне на римата чрез подобно, употребено два пъти и затова особено дразнещо неестествено членуване:

*С тази си омраза, **правата**,
с вяроност, с бляна си свети
над неправдата, **лукавата**,
божи гръм ще бъдеш ти.*

(Песен на Ерьомушка, прев. Хр. Радевски)

Нормално би било да се каже *с тази си омраза права и над неправдата лукава*. Друг е въпросът, че тогава вместо дактилна клаузулата щеше да бъде женска. Както справедливо отбелязва Л. Любенов, „дактилните рими при превода се изграждат по-трудно, те изискват по-голямо напрежение“, но стават по-сполучливи, „когато се получат ненасилени и естествени“ (Любенов 1983: 141).

Ако преводачът държи да запази едновременно и дактилните клаузули, и римния пренос, той би могъл да прибегне и до друго решение, при което прилагателното да не е в постпозиция, а нормално да предхожда съществителното име и съответно членуването му вече да е съвсем уместно. На такова решение се спира А. Германов:

*Будут песни к нему **хороводные**
Из села по заре долетать,
Будут нивы ему **хлебородные**
Безгреховные сны навевать.*

(Н. Некрасов, *Похороны*)

*И на празник в зори **хороводните**
песни ясно чак тук ще звънят,
и под топлия лъх **хлебородните**
ниви сънища ще му шептят.*

(Погребение; прев. А. Германов)

Притеснителното в случая е, че при такива употреби неизбежно се стига до разделянето на прилагателното от съществителното, тоест – до силен анжамбман, отсъстващ в първоизточника. Затова е нужно внимателно да се преценява струва ли си да се запазят римите на оригинала (респективно дактилната клаузула) на такава цена и да не се злоупотребява с анжамбманите, особено пък ако поетиката на превеждания автор като цяло не ги толерира.

От изложеното по-горе става очевидно, че римният пренос, бидейки специфичен похват при стихотворния превод от близкородствени езици, може, от една страна, да доближи чуждоезиковата версия до оригиналната и съществено да улесни преводача, но, от друга страна, да го постави пред нови изпитания, с които той да не е в състояние да се справи.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

- Велчев 1988:** Велчев, П. За някои особености при превода на поезия от руски на български. // *Славянските литератури в България*. София: Университетско издателство „Климент Охридски“, 258-294. **Velchev 1985:** Velchev, P. Za nyakoi osobenosti pri prevoda na poeziya ot ruski na balgarski. // *Slavyanskite literaturi v Balgariya*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Kliment Ohridski“, 258-294.
- Гаспаров 1988:** Гаспаров, М. Л. Брюсов и буквализм. // *Поэтика перевода*. Москва: Радуга, 29-62. **Gasparov 1988:** Gasparov, M. L. Bryusov i bukvalizm. // *Poetika prevoda*. Moskva: Raduga, 29-62.
- Левы 1974:** Левый, И. *Искусство перевода*. Москва: Прогресс. **Levi 1974:** Levy, J. *Iskusstvo prevoda*. Moskva: Progress.
- Любенов 1983:** Любенов, Л. Типични римни похвати на стихотворния превод. // *Литературна мисъл*, № 4, 127-146. **Lyubenov 1983:** Lyubenov, L. Tipichni rimni pohvati na stihotvornia prevod. // *Literaturna missal*, № 4, 127-146.
- Любенов 1984:** Любенов, Л. О повторах рифм и стихов из предшествующих переводов. // *Теория и практика перевода*, вып. 11. Киев: Вища школа, 57-67. **Lyubenov 1984:** Lyubenov, L. O povtorah rifm i stihov iz predshestvuyushchih perevodov. // *Teoriya i praktika prevoda*, vyp. 11. Kiev: Vishcha shkola, 57-67.
- Рагойша 1980:** Рагойша, В. П. *Проблемы перевода с близкородственных языков: Белорусско-русско-украинский поэтический взаимоперевод*. Минск: Издательство БГУ. **Ragoysya 1980:** Ragoysya, V. P. *Problemy prevoda s blizkorodstvennyh yazykov: Belorussko-russko-ukrainskiy poeticheskiy vzaimoperevod*. Minsk: Izdatel'stvo BGU.
- Шопова 2010:** Шопова, М. Количественные показатели совпадения рифмующихся пар в русских подлинниках и болгарских переводах. // *Теоретические и методические проблемы русского языка как иностранного в традиционной и корпусной лингвистике. Десятый международный симпозиум – МАПРЯЛ 2010*. Велико-Тырново: Ивис, 381-384. **Shopova 2010:** Shopova, M. Kolichestvennye pokazateli sovpadeniya rifmuyushchihsya par v russkih podlinnikah i bolgarskih perevodah. // *Teoreticheskie i metodicheskie problemy russkogo yazyka kak inostrannogo v*

tradicionnoy i korpusnoy lingvistike. Desyatyy mezhdunarodnyy simpozium – MAPRYAL 2010. Veliko Tarnovo: Ivis, 381-384.

ИЗТОЧНИЦИ (ОРИГИНАЛНИ ХУДОЖЕСТВЕНИ ТЕКСТОВЕ И ПРЕВОДИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК)

- Ахмадулина, Б. А.** *Избранное.* Москва: Советский писатель, 1988.
- Ахмадулина, Б.** *Луна до сутринта.* Прев. Д. Василев. София: Народна култура, 1984.
- Ахматова, А. А.** *Сочинения в 2 тт. Т.1: Стихотворения и поэмы.* Москва: Художественная литература, 1986.
- Ахматова, А.** *Избрана лирика.* Прев. И. Николов. София: Народна култура, 1975.
- Баратински, Е.** *Стихотворения и поеми.* Прев. Н. Бояджиев, С. Жеков, И. Павлова. Москва: Радуга, София: Народна култура, 1982.
- Высоцкий, В. С.** *Сочинения в 2 тт. Т. 1.* Москва: Художественная литература, 1990.
- Висоцки, В.** *70 нови превода.* Прев. С. Ковачев. В. Търново: Абагар, 2009.
- Есенин, С.** *В нощите лунни.* Прев. И. Николов, Й. Милев. София: Дамян Яков, 2009.
- Набоков, В. В.** *Беспаспортная тень = Сянка без паспорт.* Превод и съставителство В. Стоянов. В. Търново: Фабер, 2014.
- Некрасов, Н. А.** *Стихотворения.* Москва: Художественная литература, 1985.
- Некрасов, Н.** *Стихотворения и поеми.* Прев. Н. Бояджиев, Х. Радевски, А. Германов и др. София: Народна култура, 1978.
- Окуджава, Б. Ш.** *Стихи и песни. Упраздненный театр.* Москва: Зебра Е, 2007.
- Окуджава, Б.** *Арбат, мой Арбат.* Прев. А. Андреев, И. Бориславов, И. Николов и др. София: Захарий Стоянов, 2004.
- Северянин, И.** *Избранное.* Санкт-Петербург: Золотой век, 2000.
- Северянин, И.** *Ананаси в шампанско: избрани стихотворения..* Прев. И. Теофилов. София: Народна култура, 1986.
- Тютчев, Ф.** *Стихотворения.* Прев. П. Велчев, К. Кадийски, А. Миланов и др. Москва: Радуга, София: Народна култура, 1984.
- Цветаева, М. И.** *Сочинения в 2 тт. Т. 1.* Москва: Художественная литература, 1984.
- Цветаева, М.** *Избрана лирика.* Прев. И. Николов. София: Народна култура, 1972.
- Цветаева, М.** *Избрани творби в 2 т. Т. 1.* Прев. А. Григорова, М. Лилова, В. Радинска, Н. Попова. София: Народна култура, 1984.